

Mere om bøger på skrivemaskine
Montageanvisninger og økonomiske overvejelser
Af Christian Ejlers og Erik Ellegaard Frederiksen

I Bogvennen 1971-73, hæfte 1 forsøgte vi os med en vejledning i at tænke i mediet: den maskinskrevne bog. I de forløbne tre år er det blevet os klart, at de læsere vi ønskede at henvende os til - "amatørerne", de lejlighedsvis bog- og tryksagsproducenter, undergrundsforlag m.fl. - måske blev ladet i stikken på nogle punkter, hvor en række praktiske og økonomiske problemer meldte sig.

I den omtalte artikel, som vi forudsætter bekendt, er vi gået ud fra, at skrivemaskineskrift i de fleste tilfælde skal formindskes til 70-80 pct. for at være egnet til bogbrug.* Udgangspunktet for enspaltet sats vil normalt være en linielængde på 55-60 anslag.

Man begynder derfor med at skrive nogle prøvelinier, som i overstørrelse viser linieafstand og gennemsnitlig linielængde, hvorefter man kan regne sig til den formindskede klummebredde.

Med denne som udgangspunkt konstruerer man nu det endelige sideformat og klummens placering på dette: man danner sig først et omtrentligt indtryk af marginernes størrelse og indbyrdes forhold. Indermarginen er som oftest den mindste, ydermarginen den største, overmarginen midtallet mellem de to første. I stærkt udnyttede formater kan de tre afstande gøres lige store. Til sidst bestemmes undermarginen, som skal være større end nogen af de øvrige.

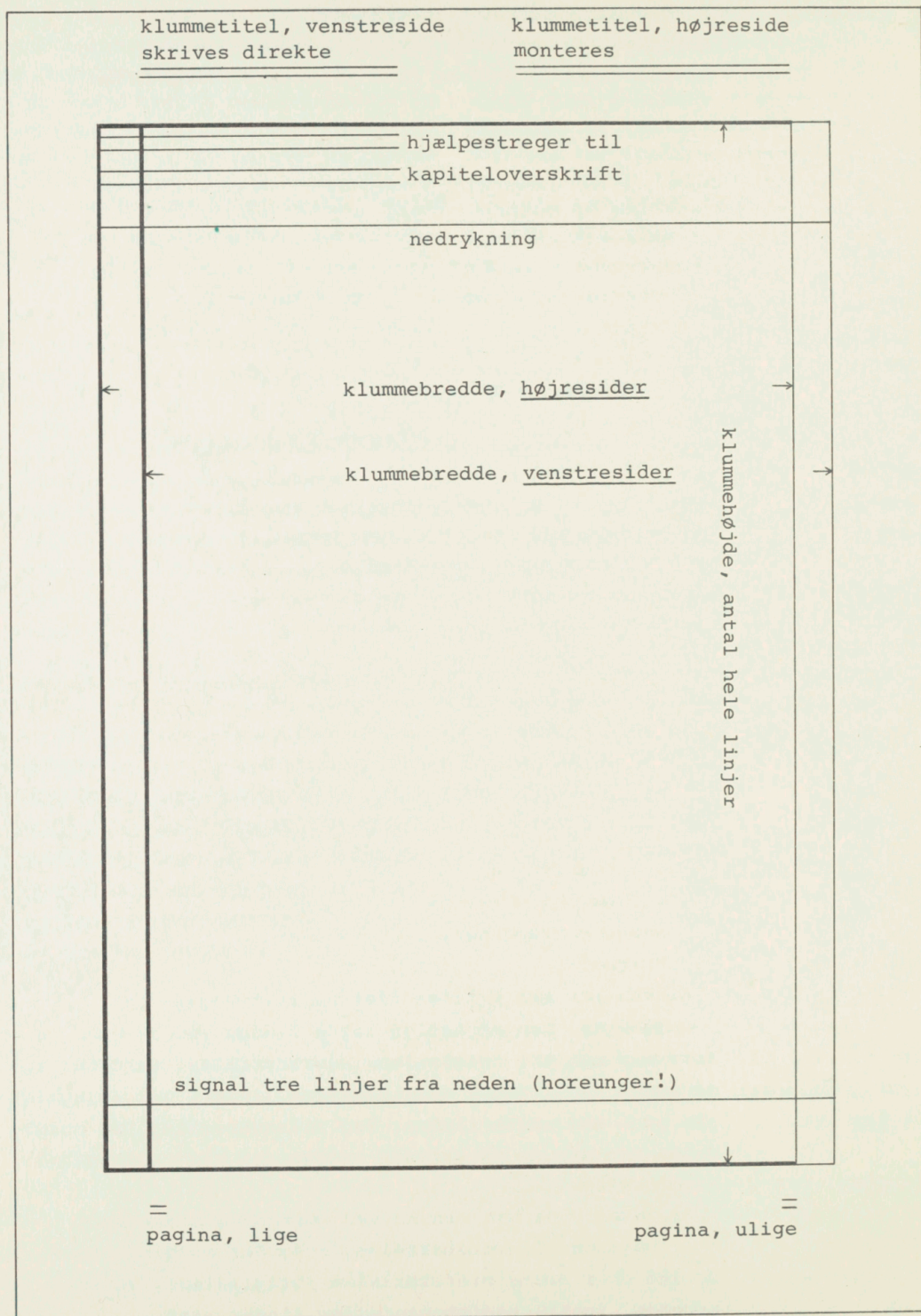
Herved har man tillige fået angivet bogens omtrentlige klumme højde. Den nøjagtige højde findes ved at omregne skitsens mål til originalens overstørrelse. Herefter udtægning nederst: dersøges, hvor mange maskinskrevne linier, der nøjagtigt går op i den søgte klumme. Ved tilbageregning fra originalen kan man nu på skitsen angive den helt nøjagtige klumme højde.

På samme måde kan man nu ved omregning konstruere hele bogsiden i overstørrelse, herunder marginforhold. Og det er i denne overstørrelse (originalen), vi skal arbejde, indtil nedfotografering finder sted.

Konstruktion
af klumme
og sidens
beskårne
format

* Rettelse:
I forrige
artikel side 32,
tegning nederst:
80% læs 70%.

Planchen: fra
"Volumen" af
Per Højholt,
udk. efterår
1974

trykkes i lyseblå farve

Skrivningen

På grundlag af denne arbejdstegning kan man nu påbegynde skrivningen. Allerede under konstruktionen har det vist sig, hvorvidt originalens klumme kan gå ind på højden af et A₄ ark. Hvis dette ikke er tilfældet må man skaffe sig et højere ark, idet hvert ark skal indeholde en hel klumme, da man derved undgår en mængde klippe- og klisterarbejde.

Fortrykte ark

Ved opgaver af større omfang kan det betale sig at lade fremstille fortrykte ark med streger og oplysninger i en svag, lyseblå farve, der ikke reproducerer. På arket er det hensigtsmæssigt at anføre de oplysninger og placeringer, der er angivet på tegningen overfor.

Petitstof

Originalen til udskrivningsarket kan endvidere suppleres med angivelse af klummebredde for eventuelt petitstof, der udskrives med flere anslag end den normale linies. Ved nedfotografering af disse linier til klummens bredde opnås petitvirkningen. Det er praktisk at udskrive alt petitstof samlet, hvorved det kan nedfotograferes under ét. Disse nedfotograferede tekstdele kan nu klippes fra hinanden og monteres på deres plads blandt originalens normallinier. En markering både på 'petit-originalen' og i 'hovedmanuskriptet' vil lette identifikationen ved ombrydning. Disse tekniske anmærkninger fraklippes naturligvis i forbindelse med montagen. Billedtekster kan følge samme fremgangsmåde.

Billeder

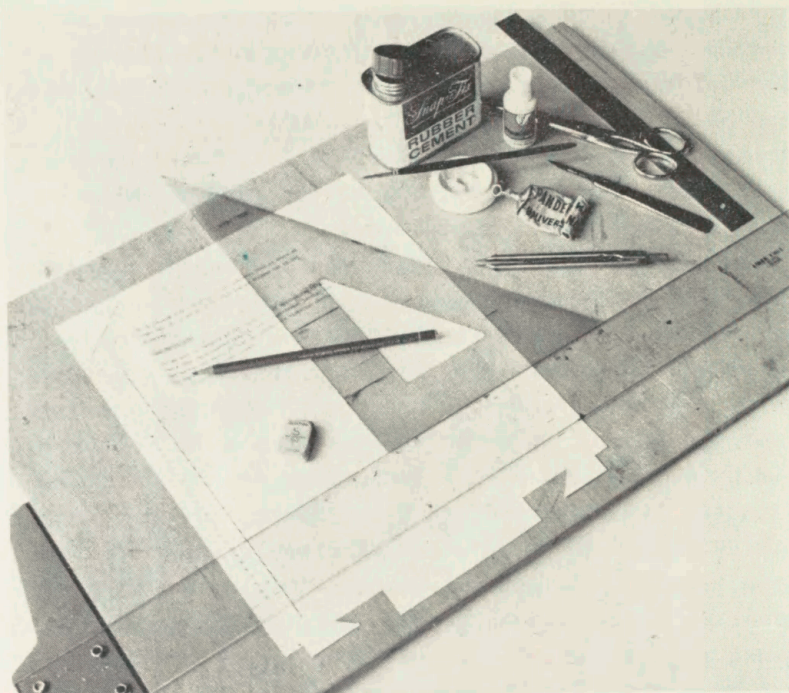
Bøger på skrivemaskine illustreres principielt på samme måde som andre bøger: man har stregillustrationer og fotografiske gengivelser (halvtonereproduktion).

Stregtegninger udføres direkte i den anvendte overstørrelse og indklæbes på originalen. Illustrationsgengivelser ude af mål kræver mellemoptagelse til rette størrelse.

Fotos og halvtoneoptagelser indtegnes eller indklæbes på originalen som dækkende flader, der på negativet vil optræde som 'huller'. Den enkelte flades proportioner skal naturligvis svare til beskæringen af det originale forlæg, som bilægges opklæbningen med angivelse af tilhør. Det overlades således til litografen at slå raster i billedet og montere det i 'hullet' på stregnegativet.

Montagen

Hvis montagen er ensartet og uden petitstof, større tabeller og billedmateriale, kan montage så godt som undgås, hvis man under skrivningen er omhyggelig med

Tegnebrættet er påklæbet fire styreskinner, der præcist omslutter opklæbningsarket og er forsynet med fire skrå hjørner, hvori arket kan indstikkes og fastholdes. Hvis man ikke benytter fortrykte ark, kan man på kartonskinnerne anføre de nødvendige hjælpelinier i såvel højde som bredde for både højre- og venstresider. Disse mærker tjener som anlæg for hovedlineal og trekant. Til kontrol af register (dvs. at linierne står nøjagtigt bag på hinanden på hver side af papiret) kan man på den venstre skinne klæbe en strimmel tekstlinier af klummens højde, svarende til originalen.

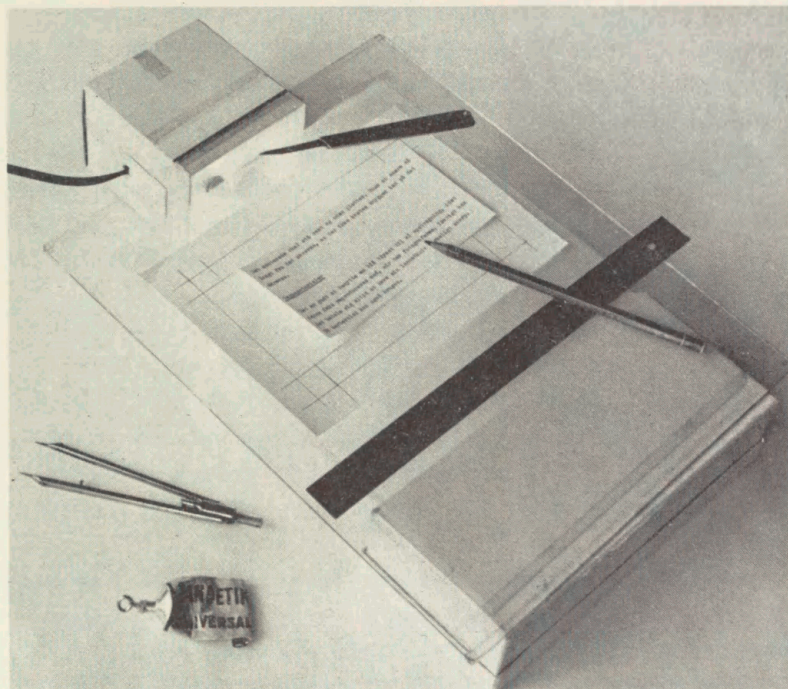
Ensartede afstande kan iøvrigt kontrolleres ved hjælp af en stikpasser.

Skæring af originalmateriale foregår ved hjælp af en skalpel. Husk at holde afstand til det sorte, da skærekanten kan kaste skygger under reproduktionen.

Overflødig skrift eller streg kan fjernes med dækvidt, som fås i tuber til vandig opløsning eller som lak i flygtig fortynding til færdig brug.

Ved opklæbning må ikke benyttes vandholdig lim. Større flader dækkes med solution, der er langsomt tørrende og til at begynde med ikke klæber hårdere, end at man kan skubbe det pålimede eller endog helt trække det af.

Mindre papirstykker anbringes bedst med celluloselim, der lader sig påføre med præcision og har større bindevne. Denne lim angriber såvel maskinskriften som plasticlinealer og hjælpestregerne på de industrielt fremstillede lysborde; den må derfor anvendes med forsigtighed.

Lysbordet kan fås i flere udførelser og størrelser. I grafiske fagforretninger kan man købe borde med og uden påtrykt millimeter-tern til vinkelret styring. Da disse borde imidlertid er ret kostbare vil vi her foreslå en primitiv, men effektiv løsning, der især egner sig til mere lejlighedsvis anvendelse.

En almindelig glasplade på f.eks. 35 x 40 cm kantes med tape og anbringes på klodser eller æsker. Belysningen består af en matteret mignonpære, hvis fatning fastgøres til en af støtterne, så den er hævet fra bordpladen.

Til styring af montagen anbringes på glaspladens overside en sort opstregning af hjælpearket, udført på gennemskinneligt millimeter-papir. Opklæbningsarket fastholdes ved hjælp af to stykker tape.

alle afstande, herunder placering af overskrifter, pagina og eventuel klummetitel, og er opmærksom på mulige horeunger. Disse kan blandt andet undgås ved at lade siden stumpe en linie.

Ved mere komplicerede opgaver kan et egentligt montagearbejde ikke undgås. Som grundlag herfor benyttes de samme fortrykte ark, som er anvendt ved udskrivningen af den skære tekst, hvorved de blå hjælpestreger nu kan udnyttes til styring af montagen.

Da det imidlertid er umuligt at opklæbe tekst- og billedmateriale tilstrækkeligt nøjagtigt alene ved hjælp af de blå linier, er det nødvendigt at bruge enten hovedlineal og vinkel i forbindelse med tegnebrædt, eller et lysbord med millimeterpapir. Begge fremgangsmåder er beskrevet i billedteksterne på de to foregående sider.

Som allerede fremhævet i vor forrige artikel har den typografiske skrift en række fortrin frem for skrivemaskinens type, fordele som ikke alene er af æstetisk og læsemæssig art, men som tillige har betydning i det økonomiske valg mellem de to produktionsformer: selv nedfotograferet skrivemaskineskrift fylder på grund af sin bredde ca. 20 pct. mere end tilsvarende typografisk sats. Heraf følger større omkostninger til papir, trykning og indbinding, udgifter som skal hentes hjem gennem besparelse i satsleddet.

En sådan billiggørelse vil f.eks. foreligge, når forfatteren selv kan forestå en tilstrækkelig nøjagtig renskrivning af sit manuskript, der følger principper svarende til denne og foregående artikel. Dette kræver en omhyggelig planlægning samt god tid og en del rutine. Men hvis manuskriptet er ukompliceret og alligevel fordrer renskrivning, er det værd at overveje, om man ikke skulle præstere den ekstra ulejlighed det vil være at gøre det reproducerbart. Det er i den forbindelse nyttigt at vide, at en dygtig maskinskriver yder 15.000 anslag i timen.

Bøger på skrivemaskine er derfor kun rentable, når man i det væsentlige kan se bort fra omkostningerne ved skrivning og montage. Denne fordel er dog måske i skrivende stund svækket noget, da det forøgede papirforbrug ved denne produktionsform vil have mærkbare

Om horeunger:
se Bogvennen
1971-73 side
195 ff. Svigter
typografernes
kønsmoral ?

Økonomiske
overvejelser

Se illustration
overfor

a. EF's nuværende apparat kan ikke frembringe grundlæggende forandringer. Det samme kan med nogenlunde stor sikkerhed siges om de fleste bureaukratiske systemer, men det gælder i særlig grad i dette tilfælde. Det nuværende apparat er i så høj grad præget af Kommissionen, på grund af dennes ekspertise, størrelse og ret til at tage initiativer, og af Ministerrådet, at man i høj grad kan betragte disse to instanser som udtryk for EF som helhed. Europaparlamentet har langt mindre betydning i praksis (om ikke på papiret), og sådan vil det sikkert være i lang tid fremover. Et vigtigt træk ved Kommissionen er dens isolerede status i forhold til det almindelige samfundsliv, som det former sig i medlemslandene. På sin vis er dens medlemmer ikke ansvarlige over for nogen, de er ikke udsat for kraftig opposition fra et parti eller et parlament, de er ikke under pres, og der er ingen studentergrupper eller andre ungdomsgrupper, der modarbejder dem. De står kun i forbindelse med det daglige samfundsliv gennem deres snævre kanal i Ministerrådet, som de tilsyneladende kun har slet dulgt foragt tilovers for, og gennem det kunstige liv i det kommercialiserede Bruxelles. De er ikke engang, som andre bureaukrater, udsat for særlig meget indirekte pres.

For en udenforstående [14] er det en bemærkelsesværdig konsekvens heraf, at Kommissionens medlemmer bliver yderst forbavsede, når de bliver udsat for kritik, og at de slet ikke har øvelse i at klare - ja, til og med forstå - kritik. Få bureaukrater synes at holde så lidt af kritik som eurokraterne. Mange af dem er sikkert oprigtigt overbevist om, at det, de foretager sig, er noget rent teknisk, og deres isolering fra den almindelige dagligdag har tilsyneladende grundigt vaccineret dem imod at forstå, hvor dybt politisk alt, hvad de gør, udfra på en udenforstående. For eurokraterne er kritikken udefra »politisk« og ligefrem »følelsesladet« [15], i modsætning til den »neutrale«, teknokratiske eurokrat. Selv de mest velkendte indvendinger, som når man betvivler bruttonationalproduktets værdi som indikator for udviklingen, eller tvivler på gyldigheden af teorien om, at en udvikling, der begynder foroven, før eller siden vil nå ned til bunden af samfundet, kommer tilsyneladende bag på dem. Enhver politiker, ja selv enhver bureaukrat, der har fulgt med i debatten i slutningen af tresserne, vil have lagt mærke til, at med hensyn til udviklingsspørgsmålet findes der ingen sandheder, som ikke kan anfægtes.

152

logi "De stred for fædrelandet" (Oni srazáilis' za rdínu). Den stræber, så vidt man kan skønne ud fra disse kapitler og nogle få udvidelser fra 50erne, mod symbolik at omslutte hele sovjetfolkets krigsindsats gennem repræsentative hovedpersoner: en arbejder, en kolhozbonde, et medlem af intelligensen. En fortsættelse er dog endnu ikke kommet, og alt tyder på, at Šolochov er kørt fast i det vældige projekt. Til gengæld er hans tanke om at skrive en realistisk historie, der samtidig kunne stå som monument over det sovjetiske folks ukuelighed, blevet realiseret i fortællingen *En mands skæbne* (Sud'ba Čolovka, 1956). Som hovedperson valgte Šolochov ikke en ordensprydet idealist, men en almindelig, menig chauffør, og lod ham selv med passende mandig lavmæthed berette om sine hårresende prøvelser under krigen, specielt som tysk krigsfange. Her ved skabte Šolochov ikke blot en bevægende myte om den indre styrke hos det russiske menneske, hvis karakter var formet i sovjetperioden, men han brød også et af krigslitteraturens tabuer: officielt var de hjemvendte fanger længe blevet betragtet som en slags landsforrædere, der ikke burde nævnes.

De følgende års krigslitteratur bragte en markant genoplivelse af Nekrasovs metode med dens koncentration om krigens brutale hverdag og dens beviste indsnævring af perspektivet. De væsentligste navne er Grigórij Baklanov (f. 1923) og Júrii Bóndarev, begge krigsveteraner, som havde fået en litterær skoling på Górkijinstitutet i Moskva under bl.a. Faustóvskij's vejledning. Baklanov skildrede i *En fodabred jord* (Pjad' zemli, 1959) det hårdnakkede forsvaret af et brohoved ved Dnestr-floden i 1944, set med en ung artilleriløjtnants øjne. De ekstreme forhold bliver en prøve for folks karakter - kujoner, egoister, bureaukrater blottes sig; men også urimeligheder i systemet træder frem, specielt de militære straffereglers mekaniske grusomhed. - Bóndarev anbringer i "De sidste salver" (Poslednie záply, 1959) ligeledes sine soldater i en yderst tilspidset situation. Handlingen er koncentreret om et sovjetisk batteris to dage lange kamp for at holde en vej i Karpaterne og derved afskære en større tysk styrke

9/11 Times
41 linier á 63 enheder =
2585 enheder

70% skrivemaskineskrift
39 linier á 55 enheder =
2145 enheder

økonomiske konsekvenser, tiltagende med oplagets størrelse.

Set fra et professionelt, forlagsmæssigt synspunkt er bøger på skrivemaskine kun lønsomme under særlige omstændigheder. Såvel skrivning som montage, omfangsforøgelsen samt afskrivning på den elektriske maskine må indkalkuleres i bogens pris. Hertil kommer, at produktionen inden for forlagets egne rammer kan udgøre en mærkbar, administrativ belastning. Vi mener derfor, at den her beskrevne produktionsform ikke normalt er konkurrencedygtig overfor bogfremstilling baseret på liniestøbt maskinsats (Lino- og Intertype).

Når der ikke desto mindre med fordel fremstilles bøger på skrivemaskine på de 'etablerede' forlag skyl-

des det ofte, at denne fremstillingsmåde med økonomisk fordel kan erstatte det dyrere Monotype-princip (maskinsats med løse typer), der i Danmark benyttes til bøger af videnskabeligt indhold, hvor brugen af særlige tegn er påkrævet: accenter, fremmede bogstaver, matematiske og andre tegn. Skrivemaskiner med udskifteligt kuglehoved byder ikke alene på forskellige alfabeter (kyrillisk, hebræisk, græsk osv.), men har også til de latinske alfabeter de nødvendige accenter og specialbogstaver. Et særligt kuglehoved indeholder de mest benyttede videnskabelige tegn og symboler. Og hvad kuglehovedet måtte mangle kan indtegnes direkte på originalen med pen og tusch.

ЗЪЦЖБНМДФГХЙК

ασδφγηεηλ

←θ→τє↑↓ℓ∫∇Σφ